Horváth Péter

Szombati kurzus

szorgalmi

A Tanár Úr több kötetben méltatta hajdani pályatársait, köztük olyanokat is, akiknek munkásságát könyörtelenül eltemette az idő, noha hajdan a mindennapok erős és kedvelt alkotói voltak. Ha ő kötelességének érezte és érzi a mai napig, hogy megemlékezzen a kollégáiról, akikkel egy időben s gyakran együtt dolgozott azon, hogy irodalmi jelentések tölthessék meg az újságok és folyóiratok hasábjait, hogy történeteikkel és verseikkel napról napra közöljék olvasóikkal, hogy van másféle nézete is a dolgoknak, nem csak olyan, mint a napihíreké és a vezércikkeké, amelyek szerint a szocializmus építése a terveknek megfelelően folyik az immár egyre közeledő, teljes győzelemig. Hogy milyen is ez a „dolgok másféle nézete"? Annyiféle, ahány író alkotott az ötvenes, hatvanas, hetvenes és nyolcvanas években Magyarországon. Hogy mi volt bennük mégis a közös? A tehetség aranyfüstje, amely felragyogtatta legjobb munkáikat. A személyesség és a korlátozott szabadság. Utóbbi annyit jelentett azokban az évtizedekben, hogy az írók bármiről írhattak, három témát kivéve. Nem szólhattak az elvesztett háborúkról, az ötvenhatos forradalomról és a szovjet csapatok baráti jelenlétéről. Mindezeken túl persze nem bírál-hatták nyíltan a pártot, nem tagadhatták a mindennapi életben betöltött „vezető szerepét". Írtak hát az élet olyan megszámlálhatatlan, intim aspektusairól, amelyekbe a pártnak nincs beleszólása, mert azokban csak a halál juthat vezető szerephez. Ha a Tanár Úr van olyan elszánt, hogy emlékeztesse olvasóit ezekre az írókra és műveikre, úgy én – született stréberként – megpróbálom követni Mesterem példáját, egyetemi óráink szüneteiben, mintegy szorgalmi feladatként.

A szorgalmi nagy divat volt elemista koromban, főként sormintákat rajzoltam az írásfüzetembe, vagy a már megtanult betűket másoltam oda egymás után, gyakran fél oldalakon át. Nem volt ez egészen önzetlen a részemről, a szorgalmiért pirospontot kaptunk, három pirospontért egy ötöst, ami jótékonyan hatott jegyeink átlagára. Ráadásul a szorgalmi sorok „megalkotása" örömös elfoglaltságom volt. Már akkor is szerettem teleírni a szűz lapot a saját jeleimmel. Igaz, akkor még nem gondoltam arra, hogy a tiszta lap a remekmű megszületését ígéri, míg minden általunk papírra vetett szó folyamatosan csökkenti ezt a lehetőséget.

Elmúlt időkre és hajdani kollégákra emlékezni fájdalmas öröm. Fáj, hogy az idők elmúlnak, magukkal viszik a régieket, amikor még fiatalok

voltunk, és bármi lehetett volna belőlünk. Kis örömöcske viszont, hogy én még itt vagyok. Hogy ki az az én, és hol van az az itt...? Efféle kérdéseket jobb nem bolygatni, megnyugtató választ nehéz lenne találni rájuk.

Lettünk, akik vagyunk.

„Fiatalíró" koromban sok cimborám volt, legtöbbjük különösebb érdek nélkül, mondhatni nyílt sisakkal, kíváncsian közeledett egyívású pályatársaihoz a hetvenes években. Bő két évtizeddel később kiderült, hajdan nem mindegyikünk barátkozott minden érdek nélkül, nyílt sisakkal.

Mózes Lajos vidám cimborám volt. Nálam pár évvel idősebb, sötét bőrű, fekete hajú, fekete szakállas, jóképű, jó kiállású srác, remek novellákat írt. Ő vitt el a nyolcvanas évek közepén a szerveződő „másként gondolkodók" által bonyolított Repülő Egyetem illegális előadásaira. „Apám – mondta vigyorogva az első alkalommal a villamoson –, a hely tele lesz budai úrilányokkal, kedvedre csemegézhetsz közülük!" Ő sikerrel csemegézett. Jó dumája volt, csibészes mosolya önbizalomról árulkodott.

Az én első novellaskötetem 1976-ban jelent meg, az övé 1981-ben, amikor én kicsivel több voltam, mint „komoly ígéret", abban az évben már a negyedik prózakötetemet publikáltam. Íróként tehát – mondjuk így – fölötte álltam, élettapasztalatunkat tekintve viszont ő állt fölöttem, magasan. Nem csak azért, mert öt évvel többet élt nálam, hanem mert angyalföldi gyerek volt, tudta, mi az *igazi* szegénység, sokat verekedett gyerekkorában az igazáért, és látszott rajta, hogy most sem ijed meg a saját árnyékától. Nagyon tiszteltem ezért. Meg azért, mert a nők – úgy láttam – bolondultak érte.

Pár évvel később tüdőrákja lett, fél tüdejét kioperáltak. Csendesebb lett, de valamiképpen fölényesnek tűnő derűje nem hagyta el. Társaságában egyszer rágyújtottam, majd észbe kapva elgyűrtem volna a cigarettát. „Szívjad csak, apám – legyintett mosolyogva –, nekem már nem számít." Kilencvennégy nyarán halt meg. Csak a halála után derült ki, hogy „Költő" néven 3/3-as ügynök volt.

Miért? Édes Istenem, miért?

A legjobb helyek fortélyai című novellaskötetét újra olvasva azt hiszem erős nosztalgia élhetett benne gyerekkorának kemény, kézzelfogható rendje iránt, amelyben angyalföldi kölyökként kiharcolta a maga helyét, ahol biztonságban érezhette magát. Akkori tapasztalatai szerint a kis örömök és nagy pofonok közt simán el lehetett igazodni máról holnapra. A holnapután kívül esett a füstölgő gyárkémények árnyékában élő tripoliszi vagányok látómezején. A nyolcvanas években kitágult a

láthatár. Mózes Lajos nyolcvanhatban lett negyvenéves. A legszebb férfikor. Erőnk teljében ismerjük már a legjobb helyek fortélyait, de kezdjük belátni, hogy ezzel a tudással sem fogunk messzebbre, netán magasabbra jutni. Azért döntött úgy, hogy az államrezon szolgálatába áll, hátha ezzel segíti a maga útját „messzebbre és magasabbra"? Vagy őszintén hitt a Dolgozók Pártjának igazában? Akárhogy is, tudnia kellett, hogy az árulásra a Tripoliszban sem volt bocsánat. Abban bízott, hogy titkosszolgálata sosem fog kiderülni? E tekintetben már érezhetett némi bizonytalanságot 1994-ben, amikor megölte a tüdőrák.

Ügynök volt a szomszédban a zseniális Bohumil Hrabal, ügynök volt az egyik legjobb magyar prózistánk, Tar Sándor, és sorolhatnám írótársainkat, akik hasonló cipőbe bújtak. Az ötvenes években még halálos volt a terror. Akit azokban az években szerveztek be, annak meg tudok bocsátani. Aki a hatvanas évektől kezdődően lett besúgó, annak nem.

Mózes Lajos a haverom volt.

Nagyon fáj, amit tett.

A novellái viszont nagyon-nagyon jók. És erről nem tudok hallgatni. Mi, fiatal írók, az elveszett, csellengő nemzedékhez tartoztunk. Írásainkban általában az otthontalanság, céltalanság, reménytelenség kapott nemzedéki hangot. Mózes Lajos novelláiban is ott zenél ez a húr, de hangzása erősebb, s főleg pontosabb a legtöbbünkénél. Ezt akkor nem érzékeltem, odavoltam magamért, egyetlenegy szavamért, mosolyomért. Most látom csak, újra átolvasva a Magvetőnél megjelent, karcsú kötetét, milyen formai tökéllyel, láttató erővel, írásbiztonsággal megalkotott, szívszorító novellákat tartalmaz. Már a kötet címe is „vagány", valahogy rokonnak érzem Esterházy Péter második kötetének címével: *Pápai vizeken ne kalózkodj!* A „pápai vizek" nyilván az oroszok által felügyelt térségeinkre vonatkozik, közelebbről nézve pedig egy étteremre, ahol a közepesen jómódú családba született „főhős" pincérkedik, míg a „legjobb helyek" a mélyszegénységben élő segédmunkáscsaládok által lakott, Tripolisznak nevezett angyalföldi nyomornegyedre utal, ahol Mózes Lajos találkozott a világgal gyerek- és kamaszkorában. Míg Esterházy kifinomult, gyilkos iróniával óv a hányavetiségtől, és a mindenkori formák fontosságáról beszél utánozhatatlan eleganciával, addig Mózes sallangtalan, már-már puritán prózája kopogva mesél például a Tripoliszban felbukkanó festőről, aki a Telep szélső házait és a Palota úti dombot rajzolja:

„Ide húzott, oda húzott, és máris megvolt a domb. Pár maszatolás, és rajta állt az asztalosműhely, becsúzlizott ablakaival. Büszkeség töltött el. Lám, ha nem lövöm ki őket a múlt héten, most másként rajzolná, így

mennyivel rozogább az egész. A Póta Laci, aki még csak ötödikbe járt, mert kibukott közülünk, persze okvetetlenkedett: – Figyuzzatok, nem rajzolja bele a bejárati ajtót! – de leintettük, mert mit beszél bele az olyan, aki még énekből is bukásra áll." *(A festő)*

Nem szeretném kijátszani egymás ellen a két prózahangot: Esterházy utánozhatatlan, posztmodern Mozartját és Mózes brummogó bőrdudáját, de mindenképpen szeretném felhívni a tisztelt tanulótársak figyelmét a két világ és a két világlátás különbségére. Nicsak, ki beszél itt? Egy rendkívül művelt, magasan iskolázott, szépreményű, *pazar* fiatalember – a dandy szótól azért óvakodnék –, és egy gondozatlan szakállú, kese srác, aki a Dolgozók Önálló Gimnáziumában érettségizett.

Persze, hogy elfogult vagyok. Esterházy kifinomult prózazenéjét ájultan csodálom, míg Mózes szavait és csöndjeit a zsigereimben érzem. Én a békéscsabai körgátra futó, aszfaltozatlan, girbegurba utca gyereke lettem, miután a Ferencváros átjáróházaiban patronos pisztollyal rohangálva üldöztem a *faszistákat*, majd fél évet töltöttem egy kisfalusi gyermekotthon omlatag falai közt, ahol a vizelde falát csempe helyett szurokkal „burkolták". Átmeneti nevelőapám megtanított arra, hogy a „hús az csemege, az igazi férfi örül, ha zsíroskenyeret zabálhat". Igen, vénkoromra is plebejus maradtam, noha nagyra értékelem a Darvas Iván színművésznek tulajdonított mondatot, miszerint: „Én minden együttérzésemet a magam számára tartom fent."

Mózes kötetének címadó írásában két hosszúhajú, tizenéves srác várakozik az indítóház előtti téren arra, hogy kocsikísérőként egynapos munkát kapjanak. Én is voltam kocsikísérő: az a dolga, hogy segítsen a sofőrnek megpakolni és lepakolni a hosszjáratú teherautót. Az én kamaszkoromban is az volt az első kérdése két ismeretlenül összefutó farmernadrágosnak, hogy Beatles vagy Rolling? Omega vagy illés? Mózes figurái a Liversing zenekart is említik, szegedi kamaszként őket csak hírből ismertem. De én is snúroztam kölyökkoromban, mint Mózes novellájában két fuvarra váró idegen férfi, bár mi nem forintosokkal, csak filléresekkel játszottunk. Azt is tudtam, hogy minden valamirevaló fószer Fradi-drukker, és hogy a Vasas-hívőkkel óvatosan kell viselkedni. Erősen ismerős hát számomra a mese közege, és tiszta szívvel drukkoltam a hősnek", hogy megfelelő viselkedésével kiérdemelje a munkát. Meg is kapja.

„A sofőr bevárta a kapunál. Egymás mellett siettek tovább.

– Milyen drukker vagy?

– Vasas – felelte az igazsághoz híven Áron.

– Az az igazi! Jól van! És a Beatleseket szereted?

– Igen.

– És a Liversinget?

– Őket is.

– Nagyon jól megleszünk! – hadarta a sofőr, és gyengéden hátba vágta Áront. – Akár a világ végére is elmehetünk ketten!

El hát - gondolta Áron szomorúan –, feltéve, ha tényleg mindketten Vasas-drukkerek vagyunk, szeretjük a Beatleseket és a Liversinget és talán az Omegát is, és a vérünkben van a csavargás, nem pedig a sorsunk elől menekülünk az útra."

(A legjobb helyek fortélyai)

Nehéz irodalmi művekről ismertetőt, ajánlót írni. Nyolcadikos kölyökként egy Ady verset kellett elemezzünk, röpdolgozatban.

Ennyit írtam:

„Én vagyok Ady Endre. Kikérem magamnak, hogy engem *ezek* elemezzenek."

Az igazsághoz tartozik, hogy különlegesen remek magyartanárnőnk ötöst adott a dolgozatomra.

Szóval nem fogom elemezni Mózes remek novelláit, de kérem a tisztelt tanulótársakat, olvassanak el néhányat közülük.

Mózes Lajos Angyalföld rekviemjét írta meg novelláiban. S mint minden rekviem, ez a laza szerkezetű regénynek tetsző novellafüzér is emlékekkel, fájdalmakkal és nosztalgiákkal teli. Az elfogultság megérthető: az író saját élményeit eleveníti föl – a gyermekkort az 50-es években, a 60-as esztendők kamaszvilágát s legvégül, immár véglegesen elszakadva, a 70-es évek felnőtt állapotát, amikor kiderül: maradandóbb és értékesebb vagyona alig van az Angyalföldről és az *angyalföldiségtől* messzire távolodott író-fiatalembernek, mint ellentmondásos emlékei. Hiszen a konszolidációhoz képest értéknek tűnhet a gyermekkor megannyi csibészkedése, de még a kamaszkor viszontagságai és kiszolgáltatottságai is kalandnak tűnnek utóbb. Az író mégsem sírja vissza a korábbi éveket, a gyárudvart, amelyhez őrát igazítottak, a kivagyiskodó verekedéseket, az értelmetlenül kegyetlen szülői szigort – csupán emlékezik, s az emlékek kétkedést szülnek: vajon mi váltja föl a valahai lokálpatriotizmust, a munkásöntudatot, amely már-már nem is büszkeségnek, hanem gőgnek tetszhetett, s vajon a buldózerrel eltakarított telep helyén otthonokat adó lakónegyedek épülnek-e, ahol úgy ismerik majd egymást az emberek, mint valaha az egy utcabeliek, ahol kiállnak egymásért, mint a rendőr elől szaladó kisfiúért a gyár portáján, ahol mindennapos a hetvenkedő jókedv...

1946. augusztus 13-án születtem Kabán. Kétéves voltam, amikor Pestre költöztünk. Az általános iskola után szakmunkásképzőbe mentem. 1972-ben érettségiztem a Dolgozók Önálló Gimnáziumában. Írásaim 1971 óta jelennek meg.

Mózes Lajos

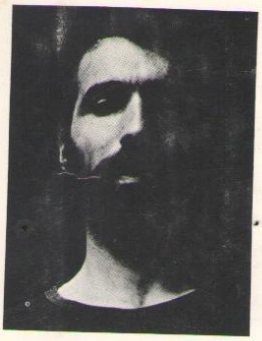
Mózes Lajos · A legjobb helyek fortélyai

MAGVETŐ MAGVETŐ MAGVETŐ MAGVETŐ

Mózes Lajos

A legjobb helyek fortélyai

Mózes Lajos Angyalföld rekviemjét írta meg novelláiban. S mint minden rekviem, ez a laza szerkezetű regénynek tetsző novellafüzér is emlékekkel, fájdalmakkal és nosztalgiákkal teli. Az elfogultság megérthető: az író saját élményeit eleveníti föl – a gyermekkort az 50-es években, a 60-as esztendők kamaszvilágát s legvégül, immár véglegesen elszakadva, a 70-es évek felnőtt állapotát, amikor kiderül: maradandóbb és értékesebb vagyona alig van az Angyalföldtől és az *angyalföldiségtől* messzire távolodott író-fiatalembernek, mint ellentmondásos emlékei. Hiszen a konzolidációhoz képest értéknek tűnhet a gyermekkor megannyi csibészkedése, de még a kamaszkor viszontagságai és kiszolgáltatottságai is kalandnak tűnnek utóbb. Az író mégsem sírja vissza a korábbi éveket, a gyárdudát, amelyhez órát igazítottak, a kivagyiskodó verekedéseket, az értelmetlenül kegyetlen szülői szigort – csupán emlékezik, s az emlékek kétkedést szülnek: vajon mi váltja föl a valahai lokálpatriotizmust, a munkásöntudatot, amely már-már nem is büszkeségnek, hanem gőgnek tetszhetett, s vajon a bulldózerrel eltakarított telep helyén otthonokat adó lakónegyedek épülnek-e, ahol úgy ismerik majd egymást az emberek, mint valaha az egy utcabeliek, ahol kiállnak egymásért, mint a rendőr elől szaladó kisfiúért a gyár portáján, ahol mindennapos a hetvenkedő jókedv . . .

1946. augusztus 13-án születtem Kabán. Kétéves voltam, amikor Pestre költöztünk. Az általános iskola után szakmunkásképzőbe mentem. 1972-ben érettségiztem a Dolgozók Önálló Gimnáziumában. Írásaim 1975 óta jelennek meg.

Mózes Lajos

2 399956 586422
Vonnegut Antikvárium

Mózes Lajos · A legjobb helyek fortélyai

MAGVETŐ MAGVETŐ MAGVETŐ MAGVETŐ MAGVETŐ MAGVETŐ MAGVETŐ MAGVETŐ MAGVETŐ MAGVETŐ MAGVETŐ MAGVETŐ

Mózes Lajos

A legjobb helyek fortélyai

